

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

Χριστίνα Βλασσοπούλου, Αρχαιολόγος Α' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αλέξανδρος Μάντης, Έφορος Ακροπόλεως

1ο επίπεδο. Αίθουσα των αρχαϊκών έργων

Στο ανατολικό και νότιο τμήμα του 1ου επιπέδου εκτίθενται έργα της Αρχαϊκής περιόδου (7ος-αρχές 5ου αι. π.Χ.). Στο βορειοανατολικό τμήμα μια ενότητα έχει αφιερωθεί στη Μυκηναϊκή φάση της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (14ος-11ος αι. π.Χ.). Περιλαμβάνει το πρόπλασμα της Ακρόπολης με τη μυκηναϊκή οχύρωση και 4 εντοίχιες προθήκες με μυκηναϊκά αγγεία, ειδώλια, σφραγιδολίθους, καθώς και τον «θησαυρό του χαλκέως», χάλκινα όπλα και εργαλεία του 12ου αι. π.Χ. Στα αριστερά του ανερχόμενου επισκέπτη, ο χάλκινος δίσκος με την φτερωτή Γοργώ, μας εισάγει στην πρόωμη αρχαϊκή εποχή. Προέρχεται από τη διακόσμηση του μικρού ναού που κτίστηκε στη θέση του μυκηναϊκού ανακτόρου, στα τέλη του 8ου αι. π.Χ. (Αρχαίος Ναός), όταν καθιερώθηκε η λατρεία της Αθηνάς Πολιάδος στην Ακρόπολη. Η έκθεση των αρχαϊκών έργων αποτελεί μια αρμονική σύνθεση αρχιτεκτονικών και αναθηματικών γλυπτών, ευρημάτων των ανασκαφών του 19ου αιώνα στην Ακρόπολη, που μαρτυρούν την ακμή του ιερού έως την καταστροφή του από τους Πέρσες το 480/79 π.Χ. Τα πώρινα γλυπτά και αρχιτεκτονικά μέλη από τον διάκοσμο των αρχαϊκών ναών και άλλων βοηθητικών κτηρίων του 6ου αι. π.Χ. συνενώθηκαν σε αε-

τωματικές συνθέσεις, που σήμερα ελκύουν την προσοχή του επισκέπτη με τη βοήθεια του διάχυτου φωτός και του λιτού τρόπου έκθεσης, σε ορθογώνια βάθρα με μεταλλικό σκελετό και επένδυση τοιμέντινων πλακών. Στην κορυφή της κλίμακας, που οδηγεί εδώ από την επικλινή πρόσβαση της ισόγειας Αίθουσας των Κλιτύων, επιβάλλεται στον θεατή η νέα σύνθεση του δυτικού αετώματος του αρχαϊκού προκατόχου του Παρθενώνα (παλαιότερα ταυτιζόταν με το «Εκατόμπεδον»), είναι πλάτους 20 περίπου μέτρων (εικ. 1). Απαρτίζεται από τρία συμπλέγματα, τον Ηρακλή σε πάλη με τον Τρίτωνά αριστερά, δύο λιοντάρια που κατασπαράζουν ταύρο στο κέντρο και τον «Τρισώματο Δαίμονα» δεξιά. Στη μορφή του Ηρακλή συγκολλήθηκε το κεφάλι και στην κεντρική σύνθεση το σώμα του αριστερού λιονταριού. Οι προσθήκες αυτές ενόησαν την τοποθέτηση τεχνητού τυμπάνου στο αέτωμα, την κορυφή του οποίου επιστέφουν τμήματα της μαρμάρινης σίμης που καταλήγει σε δύο μεγάλες έλικες στις γωνίες. Μεταξύ σίμης και αετώματος παρεμβάλλεται το πώρινο καταέτιο γείσο με γραπτό άνθος λωτού στην κάτω πλευρά του. Σε χωριστά βάθρα εκτέθηκαν οι αποσπασματικές συνθέσεις, που έχουν αποδοθεί στο ανατολικό αέτωμα και σε μετόπες του ναού, δηλαδή η λέαινα που κατασπαράζει μικρό ταύ-

Εικ. 1. Το αέτωμα του αρχαϊκού Παρθενώνα, των αρχών του 6ου αι. π.Χ.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

ρο, δύο πελώρια φίδια, το μικρό τέθριππο και τμήματα πανθήρων. Από τη διακόσμηση μικρότερων αρχαϊκών κτηρίων αναφέρω τα αετώματα του Ηρακλή με τη Λερναία Ύδρα, της «Αποθέωσης» του Ηρακλή, της Ελιάς (ή του Τρωΐλου) και δύο τμήματα δωρικού θριγκού από το κτήριο «Α». Με τα αρχιτεκτονικά γλυπτά συνυπάρχουν τα αναθηματικά έργα, όπως οι Κόρες και τα συμπλέγματα των ιππέων, στο μέσον της αίθουσας ή πλησίον των κιόνων, με τρόπο ώστε να είναι ορατά από όλες τις πλευρές τους (εικ. 2, 3). Η παρουσίαση αυτή, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση του πλάγιου από νότια φυσικού φωτισμού, συντελεί στην ανάδειξη και τον τονισμό των λεπτομερειών της γλυπτικής και της πολυχρωμίας τους, δίνοντας την εντύπωση στον επισκέπτη ότι τα παρατηρεί για πρώτη φορά. Τα αναθηματικά γλυπτά συμπληρώνουν οι ενεπίγραφες βάσεις, ορισμένες από τις οποίες πρόσοφα συνδέθηκαν με τα έργα που άλλοτε στήριζαν. Οι επιγραφές αναφέρονται στην προσφορά αναθημάτων από τους πιστούς και συχνά προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για τον αναθέτη, το είδος της αφιέρωσης (απαρχή ή δεκάτη), τον καλλιτέχνη κ.λπ. Η πορεία της έκθεσης αρχίζει από νοτιοανατολικά, με τα παλαιότερα έργα νησιωτικών εργαστηρίων γλυπτικής, κυρίως της Νάξου και της Πάρου, και συνεχίζε-

ται με το πρώιμο αθηναϊκό εργαστήριο γύρω στο 570 π.Χ. Κεντρικό έκθεμα είναι ο «Μοσχοφόρος» (εικ. 4), που παριστάνει τον αναθέτη σε αρμονική σχέση με το ζώο που προσφέρει για θυσία. Ακολουθεί η ενότητα των Κορών, που εκτίθενται με κριτήρια χρονολογικά, θεματικά και τεχνοτροπικά. Κεντρικό έκθεμα είναι η «Πεπλοφόρος» (εικ. 5), που έχει πλέον ορατή και την πίσω όψη της. Δίπλα της βρίσκεται το κυνηγόσκυλο, έργο του ίδιου καλλιτέχνη που φιλοτέχνησε την κόρη. Το αριστούργημά του γλύπτη, ο ιππέας Rampin, στη συνέχεια, μας εισάγει στην ομάδα των ιππέων, αφιερωμάτων της αριστοκρατικής τάξης των Ιππέων. Το κέντρο της ομάδας καταλαμβάνει ο «Πέρσης» ιππέας, το άλογο του οποίου συμπληρώθηκε με νέα θραύσματα από την Ι. Τριάντη, που μελέτησε και την πολυχρωμία του σε συνεργασία με τον V. Brinkmann. Κατά μήκος του μεγάλου διαδρόμου υψώνεται το σημαντικότερο σύνολο μαρμάρινης αρχιτεκτονικής πλαστικής, το αέτωμα της Γιγαντομαχίας (εικ. 8), που κοσμούσε τον Αρχαίο Ναό της Αθηνάς. Τρία αγάλματα γιγάντων, ανάμεσα στους οποίους κυριαρχεί η θεά Αθηνά, τοποθετήθηκαν σε ενιαίο βάθρο, με αντιστοιχία στο αρχικό πλάτος του αετώματος, χωρίς τεχνητό τύμπανο, ώστε να διακρίνονται και οι πίσω πλευρές τους. Η μελέτη και τοποθέτηση οφείλεται στον

Εικ. 2. Κόρες στο Μουσείο της Ακρόπολης

Εικ. 3. Άλογο χωρίς αναβάτη

Εικ. 4. Ο «Μοσχοφόρος»

συντηρητή Δ. Μαραζιώτη και τους συνεργάτες του. Δεξιά από το αέτωμα εκτίθενται δύο ανάγλυφες πλάκες με παράσταση ηνιόχου θεού και Ερμή, που έχουν αποδοθεί σε ζωφόρο του ναού. Απέναντι από το αέτωμα της Γιγαντομαχίας εκτίθενται αξιόλογα έργα του προχωρημένου βου αιώνα π.Χ., αφιερώματα βιστοτεχνών και εμπόρων προς την Αθηνά Εργάνη, που ίσως παριστάνει η καθιστή Αθηνά. Πρόκειται πιθανόν για το άγαλμα που είδε ο Πausanias, έργο του Ενδοίου και ανάθημα του Καλλία. Η «Κόρη του Αντήνορα» (εικ. 7), ανάθημα του Νεάρχου, συνδέθηκε με το ενεπίγραφο επίκρανο και το ανώτερο μέρος της πεσοσόχημης βάσης. Για τον σκοπό αυτό κατασκευάστηκε μεταλλικό σύστημα, που συνέδεσε τα τρία ξεχωριστά μέρη του αναθήματος, διασφαλίζοντας την στατική του επάρκεια, η οποία ενισχύθηκε με ανάλογο υπόβαθρο στερεωμένο στο δάπεδο. Ο σχεδιασμός του συστήματος και το στήσιμο οφείλεται στον συντηρητή Δ. Μαραζιώτη. Πλησίον της κόρης εκτίθενται η «στήλη του κεραμέα» και η ομάδα τριών γραφέων, παραστάσεις ταμιών ή γραμματέων, επάνω σε κοινό υπόβαθρο. Ανάμεσα στις ύστερες αρχαϊκές κόρες, που προοιωνίζονται την πρόιμη κλασική τεχνοτροπία, ξεχωρίζει η ντελικάτη κόρη «με τα μάτια της σφίγγας» και, από τις Νίκες, η Νίκη του Καλλιμάχου,

ανάθημα του στρατηγού που έπεσε στη μάχη του Μαραθώνα. Το άγαλμα αυτό πρόκειται να στηθεί επάνω στον κατεστραμένο από τους Πέρσες ενεπίγραφο κίονα, σύμφωνα με το σχέδιο του Μ. Κορρέ, μετά από συστηματική εργασία που διεξάγεται στο εργαστήριο. Ιδιαίτερης ιστορικής σημασίας είναι τα έργα με τα σημάδια της περσικής καταστροφής, ο κούρος και δύο κόρες, καθώς και θραύσματα καμμένων γλυπτών μέσα σε προθήκη μαζί με μέρος «θησαυρού» αργυρών τετραδράχμων των ετών 483-480 π.Χ. Απέναντι, και σε αντιδιαστολή με αυτά τα έργα, στέκονται οι δημιουργίες του «Αυστηρού Ρυθμού», της τεχνοτροπίας που εμφανίζεται μετά το 480/79 π.Χ., έτος εισβολής των Περσών και εκφράζει τη νέα αντίληψη της πρόιμης κλασικής τέχνης. Τα έργα αυτά πιστεύεται ότι βρέθηκαν εκτός της επίχωσης των κατεστραμμένων αρχαϊκών έργων, που διαμορφώθηκε μετά τα Περσικά χάριν ενίσχυσης του βόρειου τείχους της Ακρόπολης, αλλά και στην επίχωση του νότιου τείχους, που έγινε αργότερα. Το κεντρικό έκθεμα είναι ο «Κριτίου πιας» (εικ. 11), του οποίου η εσωτερική κίνηση γίνεται πλέον ολοφάνερη με την ανάδειξη της ανατομικής του διάπλασης μέσω του φωτισμού. Δίπλα του εκτίθενται το κεφάλι του «ξανθού εφήβου» (εικ. 10) και η «Κόρη του Ευθυδίκου», που ανασυντέθηκε με τη βοήθεια με-

Εικ. 5. Η «Πεπλοφόρος»

Εικ. 6. Αθηνά σε επίχρυσο χάλκινο έλασμα

Εικ. 7. Η «Κόρη του Αντήνορα»

Εικ. 8. Το αέτωμα της Γιγαντομαχίας του Αρχαίου Ναού της Αθηνάς Πολιάδος

ταλλικού στηρίγματος που σχεδίασε ο συντηρητής Κ. Βασιλειάδης. Σε περίοπτες προθήκες εκτίθενται το χάλκινο κεφάλι γενειοφόρου οπλίτη, το επίχρυσο έλασμα Αθηνάς (εικ. 6) και η χάλκινη Αθηνά Πρόμαχος, αξιόλογα δείγματα χαλκοπλαστικής. Η ενότητα κλείνει με το αναθηματικό ανάγλυφο της «Σκεπτομένης Αθηνάς», η στάση ανάπαυσης της οποίας απηχεί εκείνη του αγάλματος της θεάς, έργου του Αγγέλτου, που πρόσφατα συνδέθηκε με τον ενεπίγραφο κίονα της. Η έκθεση των αρχαϊκών έργων πραγματοποιήθηκε από τους συντηρητές Δ. Μαραζιώτη και Κ. Βασιλειάδη με τους συνεργάτες τους.

Σε εντοίχιες προθήκες της ανατολικής και της ΝΔ πλευράς της αίθουσας παρουσιάζονται αποσπασματικά αρχιτεκτονικά μέλη, γλυπτά από πηλό, πωρόλιθο και μάρμαρο, κεφάλια κορών και ιππέων, χάλκινα και πήλινα έργα μικροτεχνίας. Ανάμεσα στα χάλκινα έργα περιλαμβάνονται τα παλαιότερα αφιερώματα του ιερού, εξαρτήματα τριποδικών λεβήτων (8ος-7ος αι. π.Χ.), καθώς και ειδώλια Αθηνάς, αθλητών κ.α. (6ος αι. π.Χ.). Επίσης εκτίθεται κεραμική από την ανασκαφή της Ακρόπολης, μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία και πίνακες, όπως ο μελανόμορφος δίνος του ζωγράφου της Ακρόπολης 606, και μια επιλογή πηλίνων ειδωλίων και αναγλύφων διαφόρων τύπων

που συχνά απηχούν τις τάσεις της μεγάλης γλυπτικής. Ο «πίνακας του σπλιτοδρόμου» (βλ. σ. 12), σπάνιο δείγμα της αρχαϊκής ζωγραφικής, εκτίθεται συντηρημένος και απαλλαγμένος από συμπληρώσεις. Την έκθεση των προθηκών επιμελήθηκαν οι αρχαιολόγοι Α. Αλεξοπούλου και Β. Μπιζάκη, με τη συνεργασία ειδικευμένων καθ' ύλην συντηρητών και του αρχιτέκτονα Τ. Δάφνη, ενώ τα συνοδευτικά σχέδια εκθεμάτων των προθηκών εκπόνησε ο ζωγράφος Α. Νίκας.

3ο επίπεδο. Η έκθεση των γλυπτών του Παρθενώνα
Μετά την έκθεση των έργων του αυστηρού ρυθμού, η πορεία του επισκέπτη συνεχίζεται από το νότιο μέρος του 1ου επιπέδου με άνοδο στο 3ο επίπεδο, όπου παρουσιάζονται τα γλυπτά του Παρθενώνα. Στην αίθουσα με το γυάλινο περίβλημα, που αντιστοιχεί με το μνημείο σε προσανατολισμό και διαστάσεις, εκτίθενται σε πλήρη ανάπτυξη οι τρεις ενότητες του γλυπτου διακόσμου του, μετόπες, ζωφόρος και αετώματα. Ο επισκέπτης εισέρχεται πρώτα στο εν μέρει φωτεινό αίθριο, που ανοίγεται στο εσωτερικό του τσιμέντινου πυρήνα και αντιστοιχεί στον «σηκό» του ναού. Στο δυτικό μέρος του χώρου διακρίνεται η πίσω πλευρά της δυτικής ζωφόρου, της οποίας η αδροδουλεμένη επιφάνεια τονίζεται με ειδικό φωτισμό. Στο ανα-

τολικό μέρος εκτίθεται μια επιλογή μαρμάρινων ενεπίγραφων στηλών, όπου αναγράφονται οι απολογισμοί των δαπανών και οι κατάλογοι των ταμιών της Αθηνάς. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται απολογισμοί επιστατών για την οικοδόμηση του ναού και την κατασκευή και επισκευή του αγάλματος της χρυσελεφάντινης Αθηνάς Παρθένου, καθώς και ένα τιμητικό ψήφισμα υπέρ των παρθένων, που ύφαναν τον πέπλο της θεάς. Στο βάθος διαμορφώθηκε χώρος ενημέρωσης των επισκεπτών σχετικά με την ιστορία του μνημείου και των γλυπτών με προβολή βίντεο. Στο «αίθριο» εκτίθενται ακόμη γύψινες αναπαραστάσεις των εναετίων γλυπτών, ενώ υπάρχουν ενημερωτικά κείμενα για τα γλυπτά και τον καθαρισμό τους με τη μέθοδο του λείζερ. Ο καθαρισμός συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια της έκθεσης από ειδικευμένη ομάδα του εργαστηρίου γλυπτών με επικεφαλής τον Κ. Βασιλειάδη και την καθοδήγηση της συντηρήτριας Λ. Τοτού, σε συνδυασμό με την τεχνική υποστήριξη του Ινστιτούτου Ηλεκτρονικής Δομής και Λείζερ του Ι.Τ.Ε. Η έκθεση του των γλυπτών του Παρθενώνα συνδυάζει αυθεντικά μαρμάρινα γλυπτά με γύψινα εκμαγεία των τμημάτων που βρίσκονται σε μουσεία και συλλογές του εξωτερικού, εξ αιτίας της διασποράς και του κατακερματισμού τους. Με τον συνδυασμό αυτό αφ' ενός καθιστά τον γλυπτό διάκοσμο του μνημείου απόλυτα κατανοητό, αφ' ετέρου συνιστά την πληρέστερη έκθεση του σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο τρόπος παρουσίασης, ώστε τα γλυπτά να θεώνται περιμετρικά σε θέσεις που παραπέμπουν στην αρχική τους θέση στον Παρθενώνα, βοηθά τον επισκέπτη να αντιλη-

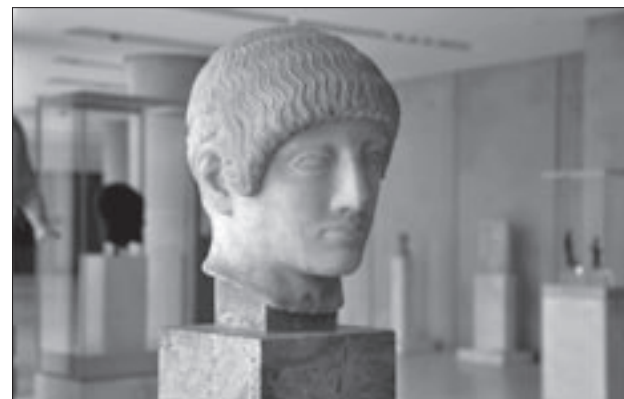
φθεί την αλληλουχία των παραστάσεων. Η διαφάνεια της αίθουσας επιτρέπει την άμεση οπτική επαφή με τον Ιερό Βράχο και το ίδιο το μνημείο, μια εμπειρία ιδιαίτερα συναρπαστική για τον επισκέπτη.

Η επιλογή των τμημάτων κάθε γλυπτικής ενότητας έγινε μετά από εξαντλητική έρευνα της σχετικής βιβλιογραφίας και, στην περίπτωση διίστάμενων απόψεων, επιλέχθηκε, μετά από συζήτηση, στην ομάδα εργασίας, η πειστικότερη. Για τον υπομνηματισμό των ελλιπόντων τμημάτων χρησιμοποιήθηκαν κατά περίπτωση τα σχέδια του Φλαμανδού ζωγράφου Jacques Carrey (του λεγόμενου «Αωνύμου του Nointel»), που σχεδίασε τα γλυπτά στη θέση τους το 1674, πριν από την ανατίναξη του Παρθενώνα από τον Morosini. Την έκθεση των βόρειων και ανατολικών μετοπών συνοδεύουν τα διαφωτιστικά σχέδια της αρχαιολόγου Katherine A. Schwab. Η κοπιαστική και χρονοβόρα εργασία της τοποθέτησης των μετοπών, της ζωφόρου και των εναετίων γλυπτών πραγματοποιήθηκε από τους συντηρητές Γ. Παγανή και J.M. Kousneref και τους συνεργάτες τους.

Οι μετόπες τοποθετήθηκαν, ανα ζεύγη, σε ύψος 3.50 μ. από το δάπεδο, ανάμεσα σε λεπτούς μεταλλικούς κίονες, που παραπέμπουν ως προς τον αριθμό και τις αποστάσεις τους στο πτερό του Παρθενώνα. Είναι στερεωμένες μέσα σε ορθογώνια πλαίσια με μεταλλικό σκελετό με τη βοήθεια ανοξειδωτων μεταλλικών στηριγμάτων, που διασφαλίζουν τη στατική τους επάρκεια. Ως γνωστόν, οι μετόπες παριστάνουν σκηνές μυθικών μαχών, συμβολικές των νικηφόρων αγώνων των Αθηναίων και οι μορφές των τριών πλευρών

Εικ. 9. Λεπτομέρεια του κεφαλιού της Κόρης αρ. 684

Εικ. 10. Ο «Ξανθός έφηβος»

(πλην της νότιας) απολαξεύτηκαν, όταν ο Παρθενών μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό. Οι νότιες μετόπες της Κενταυρομαχίας (εικ. 12) και η 32η βόρεια μετόπη διέφυγαν την καταστροφή, ίσως επειδή στις παραστάσεις τους δόθηκε χριστιανικό περιεχόμενο. Οι ανατολικές μετόπες με τη Γιγαντομαχία (εικ. 13) απομακρύνθηκαν από το μνημείο το 1986-1987 και, μετά από συστηματική συντήρηση και καθαρισμό με λείζερ, παρουσιάζονται για πρώτη φορά στο κοινό. Από αριστερά προς τα δεξιά, εικονίζονται οι θεοί Ερμής, Διόνυσος, Άρης, Αθηνά, Ποσειδών, Απόλλων, Έρως, Αφροδίτη, Ήφαιστος, με τον Δία στο κέντρο, σε πάλη με ένα γίγαντα. Σε τρεις μετόπες εικονίζονται τα άρματα του Δία με ηνίοχο την Ήρα, του Απόλλωνα με την Άρτεμη, του Ποσειδώνα με την Αμφιτρίτη, ενώ η 14η μετόπη εικονίζει το τέθριππο του Ηλίου. Σκηνές Αμαζονομαχίας –μονομαχία δύο αντιπάλων στο έδαφος καθώς και έφιππη Αμαζόνα που νικά Έλληνα– εναλλάσσονται στις δυτικές μετόπες, που παραμένουν στη θέση τους στο μνημείο, ώστε στην έκθεση παρουσιάζονται επιχρωματισμένα εκμαγεία. Πρόσφατα άρχισε η συντήρηση των πρωτοτύπων στο

ναό και στο προσεχές μέλλον αναμένεται η αφαίρεση τουλάχιστον τριών καλοδιατηρημένων μετοπών και η έκθεσή τους στο μουσείο.

Οι περισσότερες βόρειες μετόπες χάθηκαν με την ανατίναξη του 1687, που έπληξε κυρίως τις μακρές πλευρές του ναού. Από τις 13 που σώθηκαν, οι μετόπες 24-25 με το επεισόδιο της αναζήτησης της Ελένης από τον Μενέλαο είναι αξιόλογες, καθώς η ερμηνεία τους από τον Α. Michaelis κατέδειξε ότι στη βό-

ρεια πλευρά εικονίζεται η Άλωση της Τροίας. Από τις ακραίες προς Δυσμάς μετόπες 31-32, με τον Δία και την Ήρα, για την ώρα εκτίθενται επιχρωματισμένα εκμαγεία. Οι πρωτότυπες παραμένουν στο μνημείο, από όπου θα αφαιρεθούν κατά την αποσυναρμολόγηση, για λόγους αναστηλωτικούς, των γωνιών της δυτικής πλευράς. Οι 15 καλύτερα διατηρημένες νότιες μετόπες, λεία του λόρδου Elgin, βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο, η 10η, λεία του Fauvel, βρίσκεται

στο Λούβρο, ενώ η 1η παραμένει στο μνημείο και στην έκθεση αντικαθίστανται από εκμαγεία. Όπου έχουν διασωθεί αυθεντικά σπαράγματα μορφών, λήφθηκε μέριμνα να συναρμολογούνται στα εκμαγεία, ώστε η έκθεση να εμπλουτιστεί με περισσότερο αυθεντικό υλικό. Στις νότιες μετόπες 1-12 και 21-32 εικονίζεται η κενταυρομαχία, ενώ τα θέματα των μεσαίων μετοπών σχετίζονται με αττικούς μύθους και λατρείες. Από τις μεσαίες, που καταστράφηκαν στην έκρηξη, έξι έχουν ανασυσταθεί από θραύσματα από τους μελετητές, βάσει των σχεδίων του Carrey (1674). Προς το παρόν εκτίθενται επιχρωματισμένα εκμαγεία, τα οποία σταδιακά θα αντικαταστήσουν οι αυθεντικές συνθέσεις

(μετά από εργασία στο εργαστήριο) σύμφωνα με τις προτάσεις των αρχαιολόγων και συντηρητών.

Η ζωφόρος του Παρθενώνα, κατά γενική παραδοχή, εικονίζει την πομπή των Μεγάλων Παναθηναίων με καταληκτήριο και κορυφαίο γεγονός την προσφορά ενός καινούργιου πέπλου στο ξόανο της Αθηνάς Πολιάδος. Αρχικά απαρτιζόταν από 115 ανάγλυφους λίθους συνολικού μήκους 160 μ. και πάχους 60 εκ. Με την τοποθέτηση των λίθων σε εσοχές, στον πυρήνα

Εικ. 11. Γενική άποψη της αίθουσας των αρχαϊκών γλυπτών του Μουσείου της Ακρόπολης. Σε πρώτο επίπεδο διακρίνεται η πίσω όψη του «παιδός του Κριτίου»

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

του κτηρίου του Μουσείου, στο ύψος του βλέμματος του επισκέπτη, η ζωφόρος έχει το πλεονέκτημα της περιμετρικής θέασης, όπως ακριβώς στο μνημείο και της παρακολούθησης του νήματος της αφήγησης στις τέσσερις πλευρές της. Παράλληλα, το φως από τους υαλοπίνακες και τα φρέατα της οροφής διευκολύνει τον θεατή να διακρίνει τα επάλληλα επίπεδα του χαμηλού αναγλύφου, που τονίζουν την εντύπωση του βάθους, και αποτελεί ιδιαίτερο γνώρισμα της τέ-

θραύσματος (λίθος III, από θραύσμα στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου). Ο επισκέπτης σήμερα μπορεί να θαυμάσει αυτοτελείς συνθέσεις με στιγμιότυπα των ιππέων, όπως εκείνο του ιπποδαμαστή (λίθος VIII), που έχει αποδοθεί στον ίδιο τον Φειδία. Η βόρεια ζωφόρος στο δυτικό της μέρος με τις επάλληλες φάλαγγες ιππέων σε καλπασμό αντιπροσωπεύεται κυρίως με εκμαγεία των πλακών που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο. Στο μέσον, όπου αναπτύσσεται η πο-

Εικ. 12. Οι νότιες μετώπες στην αίθουσα του Παρθενώνα του Μουσείου της Ακρόπολης

χνης της ζωφόρου. Η δυτική ζωφόρος (εικ. 16), που αναπαριστά την προετοιμασία και εκκίνηση της ιππικής πομπής, έπειτα από την απομάκρυνση της από το μνημείο (1992-93), τη συντήρηση και τον καθαρισμό της με λείζερ (2000-2005), εκτίθεται σε ευθύγραμμη διάταξη για πρώτη φορά. Κατά τον καθαρισμό εντοπίστηκαν ίχνη χρωμάτων, ένδειξη που επιβεβαίωσε τις παλαιότερες υποθέσεις για την πολυχρωμία της ζωφόρου. Στη δυτική πλευρά προστέθηκαν ένα αυθεντικό θραύσμα (λίθος IX) και ένα εκμαγείο

μπί των αρμάτων και το αγώνισμα της «αποβασίας», αρκετοί λίθοι συνδυάζουν αυθεντικά τμήματα με εκμαγεία άλλων που βρίσκονται στο Λονδίνο. Στο ανατολικό μέρος, με τους πεζούς (γέροντες, μουσικούς, σκαφηφόρους, υδριαφόρους και οδηγούς ζώων) και τους τελετάρχες, εκτίθεται περισσότερο αυθεντικό υλικό. Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση λίθων που ανασυστάθηκαν από θραύσματα ή συμπληρώθηκαν με τη συγκόλληση άλλων, που ταυτίζονται σύμφωνα με τα σχέδια του Carrey. Στον λίθο BVIII προ-

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

στέθηκε το θραύσμα που δωρήθηκε από τη συλλογή του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης. Στη νότια ζωφόρο, όπου επαναλαμβάνονται τα ίδια θέματα με παραλλαγές, το δυτικό τμήμα αντιπροσωπεύεται με πρωτότυπο υλικό, στο μέσον υπάρχουν κενά εξ αιτίας της έκρηξης και αφαίρεσης λίθων για τα παράθυρα της χριστιανικής εκκλησίας, ενώ στο ανατολικό τμήμα εκτίθενται εκμαγεία των πρωτότυπων πλακών που βρίσκονται στο Λονδίνο. Σε ορισμένες περιπτώσεις συναρμολόγηκαν πρωτότυπα θραύσματα. Το αυθεντικό σώμα του λίθου NIII (χωρίς την ανάγλυφη παράσταση που σήμερα βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο) εκτίθεται απέναντι από τη ζωφόρο, μάρτυρας της απόσπασης του αναγλύφου της ζωφόρου από τα συνεργεία του Elgin χάριν ελάφρυνσης του βάρους στη μεταφορά. Στην ανατολική ζωφόρο, τα δύο σκέλη της πομπής καταλήγουν ενώπιον των Ολυμπίων θεών. Το νότιο σκέλος με τους τελετάρχες και τους επώνυμους ήρωες, τη νότια ομάδα των θεών και τη σκηνή της παράδοσης του πέπλου, αντιπροσωπεύεται με εκμαγεία της ζωφόρου, που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο. Εξαιρεση αποτελεί ο λίθος II με τις κόρες, που συγκροτήθη-

κε από θραύσματα και ένα εκμαγείο (που παραχωρήθηκε από το Βρετανικό Μουσείο με πρωτοβουλία του I. Jenkins) και στήθηκε με τη βοήθεια μεταλλικού συστήματος. Αυθεντικά θραύσματα εντάχθηκαν στους λίθους I και V, όπως το κεφάλι της Ίριδας. Αυθεντικό είναι επίσης το αριστερό τμήμα του λίθου VI με τους θεούς Ποσειδώνα, Απόλλωνα και Άρτεμη (εικ. 15), που συμπληρώθηκε με συνδυασμό σπαραγμάτων και εκμαγείων, με βάση το αρχικό εκμαγείο του Fauvel (1797). Ανάμεσα σε αυτά, καίριας σημασίας είναι το θραύσμα με τα χέρια των δύο θεαινών, που αναγνώρισε ο Γ. Δεσπίνης στην αποθήκη του Εθνικού Μουσείου (1972). Στο δεξιό άκρο της ανατολικής ζωφόρου καταλήγει το βόρειο σκέλος της πομπής αποτελούμενο από δύο ομάδες γυναικών. Εδώ τοποθετήθηκε νέο εκμαγείο του λίθου VII με τις Εργαστίνες, που βρίσκεται στο Λούβρο, το οποίο συμπληρώθηκε με ένα αυθεντικό θραύσμα. Το εκμαγείο του λίθου VIII, που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο, συμπληρώθηκε με 4 αυθεντικά θραύσματα των κεφαλιών των κορών. Οι συνθέσεις και τα μεμονωμένα θραύσματα στη ζωφόρο του Παρθενώνα στερεώθηκαν στην ακριβή τους θέση σε εσοχές του πυρήνα του κτηρίου, με τη βοήθεια κα-

Εικ. 13. Γενική άποψη της αίθουσας του Παρθενώνα με τα γλυπτά (εναέτια, μετώπες, ζωφόρος) της ανατολικής και νότιας πλευράς του ναού

τακόρυφων μεταλλικών πλακών και συνδέσμων, που σχεδιάστηκαν από τους συντηρητές Φ. Κατέβα και Σ. Παναγιωτόπουλο, με την επίβλεψη του συντηρητή Γ. Παγανή.

Η έκθεση της ζωφόρου πλαισιώθηκε με τον δανεισμό ενός θραύσματος από τον λίθο V της βόρειας πλευράς από το Μουσείο του Βατικανού και ενός θραύσματος του λίθου VI της ανατολικής πλευράς από το Αρχαιολογικό Μουσείο Α. Salinas του Παλέρμου, μέσα σε περίοπτες προθήκες.

Τα εναέτια γλυπτά είναι τα τελευταία που τοποθετήθηκαν στον ναό (438-432 π.Χ.) και εικονίζουν σημαντικά για την Αθήνα μυθικά γεγονότα, τη Γέννηση της Αθηνάς στο ανατολικό και την Έριν Αθηνάς και Ποσειδώνος στο δυτικό αέτωμα, σύμφωνα με τον Πανσανία (1, 24, 4-5) (εικ. 13,14). Οι μορφές συχνά έχουν αποκατασταθεί με συνδυασμό αυθεντικών θραυσμάτων και εκμαγείων των πρωτοτύπων, που είναι διεσπαρμένα σε διαφορετικά μουσεία, λόγω της καταστροφής των γλυπτών στη διάρκεια της νεότερης ιστορίας του μνημείου. Εκτίθενται σε χαμηλά βάθρα κατά το πλάτος των άκρων της αίθουσας, χωρίς τεχνητό τύμπανο, ώστε ο επισκέπτης μπορεί να παρα-

τηρήσει και τις πίσω πλευρές, των γλυπτών, που ήταν δουλεμένες αλλά αθέατες στο μνημείο και φέρουν τεχνικές λεπτομέρειες για τη συναρμογή στο αρχαίο τύμπανο. Στο ανατολικό αέτωμα υπάρχει μεγάλο κενό στη θέση των κεντρικών μορφών, που αφαιρέθηκαν εξ αιτίας της κατασκευής της χριστιανικής αψίδας. Στα βάθρα τοποθετήθηκαν εκμαγεία της επάνω πλευράς των κεντρικών οριζοντίων γείσων με τις υποδοχές αρχαίων μεταλλικών προβόλων, που συγκρατούσαν τις κολοσσικές μορφές στο τύμπανο. Η «Πεπλοφόρος Wegner» και ο κορμός του «Ηφαιστού», που αποδόθηκαν στο αέτωμα, στερεώθηκαν με μεταλλικά στηρίγματα στα γείσα. Από τις άλλες μορφές, που καθαίρεσαν τα συνεργεία του Elgin και μετέφεραν στο Λονδίνο, τοποθετήθηκαν εκμαγεία που στερεώθηκαν με συνδέσμους. Στα άκρα του αετώματος με τα τέθριππα του Ηλίου και της Σελήνης, αυθεντικά είναι τα εσωτερικά ζεύγη των αλόγων, που εκτίθενται για πρώτη φορά μετά την αφαίρεσή τους από το μνημείο (1986), τη συντήρηση και τον καθαρισμό τους με λέιζερ (εικ. 13). Ορισμένα θραύσματα του ανατολικού αετώματος από τις ανασκαφές της Ακρόπολης και τη νότια κλιτύ της, όπως το χέρι του Δία με τον κεραυνό,

Εικ. 14. Τα αρχιτεκτονικά γλυπτά (εναέτια, μετόπες, ζωφόρος) της δυτικής πλευράς του Παρθενώνα

Εικ. 15. Ο λίθος VI της ανατολικής ζωφόρου του Παρθενώνα με τους Ποσειδώνα, Απόλλωνα, Άρτεμη και Αφροδίτη

Εικ. 16. Η δυτική ζωφόρος του Παρθενώνα στο Μουσείο της Ακρόπολης

η λύρα του Απόλλωνα και τα κεφάλια του Ήλιου και της Σελήνης, εκτέθηκαν σε κοινό βάθρο σε στηρίγματα με ειδικά κατασκευασμένες χυτές υποδοχές.

Στο δυτικό αέτωμα (εικ. 14) δεσπόζουν οι μορφές της Αθηνάς και του Ποσειδώνου, πλαισιωμένες από συνωρίδες με ηνιόχους τη Νίκη και την Αμφιτρίτη, πίσω από τις οποίες τρέχουν ο Ερμής και η Ίρις. Στη συνέχεια εικονίζονται καθιστοί ή ανακεκλιμένοι ήρωες και προσωποποιήσεις του αττικού τοπίου. Μεμονωμένες μορφές απαρτίζονται από τμήματα που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο, το Λούβρο και Μουσείο Ακρόπολης. Καινούργιο έκθεμα είναι το σύμπλεγμα Κέκροπα και Πανδρόσου (B-C), που απομακρύνθηκε από το μνημείο (1976), και βρισκόταν σε προθήκη αζώτου στο παλαιό Μουσείο. Το 2009 το γλυπτό δέχθηκε συντήρηση και καθαρισμό με λέιζερ, κατα τον οποίο αποκαλύφθηκε γαλάζιο χρώμα, ένδειξη της πολυχρωμίας των αετώματων του Παρθενώνα. Το στήσιμο, ιδίως του δυτικού αετώματος, ήταν επίπονο και χρονοβόρο, καθώς τα ελαφρότερα γύψινα εκμαγεία χρειάστηκε να ενισχυθούν με ειδικούς μεταλλικούς μηχανισμούς για να συγκρατήσουν τα βαρύτερα μαρμάρινα θραύσματα, περισσότερα από ένα στην ίδια μορφή. Οι μορφές και τα αυθεντικά τμήματα, που δεν εδράζονταν, εκτέθηκαν στο αρχικό ύψος, επάνω σε στηρίγματα από ανοξείδωτο χάλυβα. Τα συστήματα και στηρίγματα σχεδιάστηκαν λεπτομερώς και τοποθετήθηκαν από τον συντηρητή J.M. Kousneref, σε συνεργασία με τον αρχιτέκτονα Τ. Δάφνη και τον πολιτικό μηχανικό Γ. Παπαντωνόπουλο, που υπολό-

γισε τις διατομές τους χάριν στατικής επάρκειας. Η έκθεση των παρθενώνειων γλυπτών συμπληρώθηκε με τη μαρμάρινη λεοντοκεφαλή-ψευδοϋδρορροή της ΒΑ γωνίας του ναού, όπου κατέληγε η γωνιακή σίμη της κεράμωσης. Στη διακόσμηση της στέγης ανήκει το κορυφαίο φυτικό ακρωτήριο, αρχικού ύψους 3.90 - 4.00 μ., σήμερα αποκατεστημένο σε γύψο, ενώ προγραμματίζεται έρευνα και αποκατάσταση των δύο ακρωτηρίων με την ένταξη των αυθεντικών θραυσμάτων.

Η έκθεση αρχιτεκτονικών μελών των Προπυλαίων και γλυπτών του Ερεχθείου και του ναού της Αθηνάς Νίκης.

Η περιήγηση συνεχίζεται από το 3ο επίπεδο με κάθοδο του επισκέπτη στο δυτικό και βόρειο τμήμα του 1ου ορόφου, όπου εκτίθενται αυθεντικά αρχιτεκτονικά γλυπτά και μέλη των άλλων κλασικών μνημείων του ιερού βράχου της Ακρόπολης, των Προπυλαίων, του Ερεχθείου και του ναού της Αθηνάς Νίκης. Στην ενότητα των Προπυλαίων μας εισάγουν δύο κεφαλές ερμαϊκών στηλών, που απηχούν το κεφάλι του Ερμή Προπυλαίου του Αλκαμένη. Από το οικοδόμημα εκτίθενται δύο φατνωματικές πλάκες της οροφής της δυτικής αίθουσας του κεντρικού χώρου και ένα τμήμα ιωνικού κιονοκράνου από τις εσωτερικές κιονοστοιχίες, που τοποθετήθηκε σε μεταλλική βάση (το σχήμα της οποίας παραπέμπει στις ραβδώσεις του κίονα) σχεδιασμένη από τον συντηρητή Κ. Βασιλειάδη. Ιδιαίτερα διαφωτιστικό για την αρχιτεκτονική και τις

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

ιδιαιτερότητες του μνημείου είναι το καινούργιο πρόπλασμα των Προφυλαίων, φιλοτεχνημένο από τον Γ. Κανέλλο, σε σχέδια και με την επίβλεψη του αναστηλωτή του μνημείου, αρχιτέκτονα Τ. Τανούλα.

Από τον γλυπτό διάκοσμο του Ερεχθείου παρουσιάζονται τμήματα των δύο ζωφόρων, που κοσμούσαν τη βόρεια πρόσταση και το κεντρικό κτήριο (εικ. 18). Σε επίμηκες βάθρο με φόντο από γκρίζο λίθο, –αναφορά στον Ελευσίνιο λίθο του μνημείου– εκτίθενται δύο αντίωτες ομάδες περίτμητων μορφών, δουλεμένων σε ψιλόκοκκο παριανό μάρμαρο, που αποδίδονται σε

κάθε μια ζωφόρο σύμφωνα με το μέγεθός τους. Κοιντά στη ζωφόρο έχει εκτεθεί μια από τις ενεπίγραφες στήλες με τον απολογισμό των οικοδομικών εργασιών στο Ερέχθαιο (408/407 π.Χ.), η οποία περιλαμβάνει τα ονόματα ορισμένων καλλιτεχνών της ζωφόρου, Αθηναίων και μετοίκων, καθώς και τις αμοιβές που έλαβαν. Σε περίοπτη προθήκη εκτίθεται ο ενεπίγραφος χάλκινος λύχνος σε σχήμα πολεμικού πλοίου, που βρέθηκε μέσα στο Ερέχθαιο.

Σε πρόβολο ορατό από την ισόγεια αίθουσα, επάνω σε χαμηλό βάθρο σχήματος Π και στις αποστά-

Εικ. 17. Τα γλυπτά του Παρθενώνα στο Μουσείο της Ακρόπολης, αντίκρυ στον βράχο και το ίδιο το μνημείο

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

Εικ. 18. Τμήμα της ζωφόρου του Ερεχθείου στο Μουσείο της Ακρόπολης

σεις που είχαν αρχικά στο μνημείο (αλλά σε μικρότερο ύψος), εκτίθενται οι πέντε από τις έξι Καρνάτιδες που υποβάσταζαν, αντί κιόνων, τη στέγη της νότιας πρόστασης του Ερεχθείου (εικ. 21). Οι τέσσερις από τις κόρες είναι σχετικά ακέραιες, ενώ η πιο αποσπασματική κόρη F έχει ανασυσταθεί από τα αυθεντικά της θραύσματα. Ο τρόπος παρουσίασης των Καρνάτιδων επιτρέπει για πρώτη φορά στον επισκέπτη να παρατηρήσει την πίσω όψη των αγαλμάτων, που πριν δεν ήταν προσιτή (τόσο στην αρχική τους θέση στο

μνημείο, όσο και στην έκθεση του παλαιού Μουσείου) με τις λεπτομέρειες της πτύχωσης και την ποικιλία των κομμώσεων (εικ. 20). Η έκθεση των γλυπτών του Ερεχθείου συνοδεύεται από το πρόπλασμα του ναού, που έχει δωρήσει ο E. Berger (Skulpturhalle, Basel).

Από τον γλυπτό διάκοσμο του ναού της Αθηνάς Νίκης, που οικοδομήθηκε βάσει σχεδίων του Καλλικράτη, σύμφωνα με την αμφίγραπτη επιγραφή που εκτίθεται, παρουσιάζονται επάνω σε υψηλά βάθρα οκτώ

Εικ. 19. Η «σανδαλιζόμενη» Νίκη από το ανάγλυφο στηθαίο του πύργου της Αθηνάς Νίκης

Εικ. 20. Πίσω όψη Καρνάτιδας. Διακρίνεται η περίτεχνη κόμμωση

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ

μέλη της ζωφόρου, επάνω σε χαμηλά βάθρα πλάκες του θωρακίου, καθώς και θραύσματα εναετίων γλυπτών σε προθήκη. Η ζωφόρος, που παριστάνει τη σύναξη των Ολυμπίων θεών στην ανατολική πλευρά και μάχες Ελλήνων και Περσών και Ελλήνων εναντίον Ελλήνων στις υπόλοιπες, εκτίθεται μετά από συντήρηση και καθαρισμό με λέιζερ. Από το ανάγλυφο θωράκιο, που περιέβαλε τον ναό, την σημαντικότερη δημιουργία του «πλούσιου ρυθμού», εκτίθενται οι αριστότερες πλάκες επάνω σε χαμηλό βάθρο, με τρόπο που καθιστά αντιληπτή την λειτουργία του. Περιλαμβάνονται δυο μορφές καθιστής Αθηνάς, δύο σχετικά αέριες πλάκες με Νίκες που οδηγούν ταύρους στη θυσία και άλλες πιο αποσπασματικές, με Νίκες που κοσμούν νικητήρια τρόπαια. Ορισμένες μορφές ξεχωρίζουν για τη δεξιοτεχνία στο πλάσιμο τους, όπως η περίφημη «Σανδαλιζομένη» Νίκη (εικ. 19). Στην τοποθέτηση των πλακών στον χώρο της έκθεσης δεν κατέστη δυνατό να ακολουθηθεί η θεωρούμενη ως

αρχική θέση τους στο μνημείο (στοιχείο που αναφέρεται στον υπομνηματισμό), εκτός από τις γωνιακές πλάκες, που τοποθετήθηκαν σύμφωνα με τον αρχικό τους προσανατολισμό. Πέντε κορμοί Νικών, που δεν διατηρούν το φόντο τους, καθώς και το τρόπαιο περσικού οπλισμού εκτίθενται σε ανοικτές εντοίχιες προθήκες. Σε εντοίχια κλειστή προθήκη παρουσιάζονται θραύσματα του θωρακίου και των εναετίων γλυπτών του ναού, όπως ο γυμνός πολεμιστής από σκηνή Γιγαντομαχίας, σύμφωνα με την ερμηνεία του Γ. Δεσπίνη. Η έκθεση των γλυπτών συνοδεύεται από το πρόπλασμα του ναού, που έχει δωρήσει ο E. Berger (Skulpturhalle, Basel).

Εικ. 21. Οι Καρνάτιδες στο Μουσείο της Ακρόπολης